

yeti'-z-zâhire adlı eserinden I. Baybars'ın 1277 Anadolu seferine dair bölümün tercümesi verilmektedir. 7. *Eshâbü'l-Kehf / Yedi Uyurlar* (İstanbul 1989). Ashâb-ı Kehf'in Afşin varyantını anlatmaktadır. 8. *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri* (Ankara 1990, 1992). Daha önce yayımlanan incelemelerin yeniden gözden geçirilmiş bir şekli olan kitapta Selçuklular devrinde Mengüçöklüler, Saltuklular, Ahlatşahlar ve Dilmaçoğulları / Togan Arslanoğulları'nın rolleri konu edilmektedir. 9. *Çepniler: Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu* (İstanbul 1992). 10. *Tirebolu Tarihi* (İstanbul 1992). 11. *Türk Cumhuriyetlerini Meydana Getiren Eller ve Türk Destanları* (İstanbul 1997). Daha önce yayımlanmış makalelerden oluşmaktadır. Birinci bölümde Oğuzlar, Karluklar, Kimekler, Kıpçaklar gibi Türk cumhuriyetleri, ikinci bölümde Türk destanları anlatılmaktadır. 12. *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları* (I-II, İstanbul 1999). Türkler'de ad vermeyle ilgili geleneklerden sonra Göktürkler'den Osmanlılar'a kadar Türk devletlerinde kullanılmış olan kişi adları incelenmiş, dolayısıyla Türk devletlerinin özellikleri, kişi adlarının anlamları, bu kişilerin biyografileri yanında birçok gelenek ve görenek hakkında bilgi verilmiştir.

Faruk Sümer'in yaptığı bazı çeviri ve neşirler de şunlardır: Ebû Bekr-i Tihri, *Kitâb-ı Diyârbekriyye/Akkoyunlular Tarihi* (Necati Lugal ile birlikte, I-II, Ankara 1962-1964, 1993; *Zebân-ı Ferheng-i İrân* adıyla 1356'da Tahran'da yayımlanmıştır); *İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı: Metinler ve Çevirileri* (Ali Sevim ile birlikte, Ankara 1971, 1988); *The Book of Dede Korkut. A Turkish Epic* (Ahmet Edip Uysal – Warren S. Wolker ile birlikte, London 1972, 1992). Ayrıca bazıları küçük bir kitap hacmindeki makaleleri arasında "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar" (*Belleter*, XII/47 [1948], s. 575-615); "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar" (*TAD*, X [Ankara 1963], s. 1-108); "Anadolu'da Moğollar" (*Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I [Ankara 1970], s. 1-144) sayılabilir. Sümer'in *Türk Ansiklopedisi*, *İslâm Ansiklopedisi*, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* ve *The Encyclopaedia of Islam*'a yazdığı çok sayıda madde bulunmaktadır. Faruk Sümer'in *İslâm Devletleri: Tarihçeleri, Kronoloji ve Soykütüğü Cetvelleri, Köroğlu'nun Tarihi Şahsiyeti ve Melemenci-Oğulları Tarihi* adlı eserleri baskıya hazır durumdadır.

BİBLİYOGRAFYA :

"Prof. Dr. Faruk Sümer (1924-1995)", *V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (25-26 Nisan 1995)*, Konya 1996, s. 199-205; Gülay Güngül, "Oğuzlarda Yaprak Dökümü", *Türk Edebiyatı*, sy. 266, İstanbul 1995, s. 34-36; Turgut Akpınar, "Bir Tarihçinin Ardından: Faruk Sümer'in Sessiz Ölümü", *TT*, sy. 144 (1995), s. 42-44; "Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hal Tercümesi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sy. 101, İstanbul 1995, s. 26-29; Turan Yazgan, "Faruk Sümer Hocamız", *TDA*, sy. 100 (1996), s. 11-12; "Kendi Kaleminden Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hal Tercümesi", *a.e.*, s. 15-22; Feda Şamil Arık, "Prof. Dr. Faruk Sümer: Hayatı ve Eserleri (Ölümünün 3. Yıldönümü Dolayısıyla)", *TTK Belleter*, LXII/235 (1998), s. 935-966; "Sümer, Faruk", *TA*, XXX, 113-114.

AYHAN YÜKSEL

SÜMEYTYİYE

(السميطية)

Ca'fer es-Sâdık'tan sonra imâmetin oğlu Muhammed'e intikal edeceğini kabul eden Yahyâ b. Ebû Sümeyt'in (Sümeyt, ö. 67/687) mensuplarına verilen ad (bk. İMÂMİYYE).

SÜMEYYE bint HUBBÂT

(سمية بنت حباط)

Ümmü Ammâr Sümeyye bint Hubbât (ö. 615)

İslâm tarihinde ilk şehid olan kadın sahâbî.

Babasının adı Habât, Habat, Hayyât şeklinde de kaydedilmektedir. Sümeyye, Ebû Cehil'in amcası Ebû Huzeyfe b. Mugire'nin kölesiydi. Ondandır bir Fars melikinin ve Yemen meliklerinden Ebû Cebr'in kölesi olduğu belirtilmektedir (Süheyfî, IV, 264). Sümeyye'nin kocası kendisi gibi ilk müslümanlardan olan Yâsir b. Âmir'dir. Yemenli Ans kabilesinden olan Yâsir kaybolan kardeşini aramak amacıyla Mekke'ye gelmiş, buraya yerleşebilmek için bir kişinin himayesini alması gerektiğinden Benî Mahzûm kabilesinden Ebû Huzeyfe'nin himayesine girmişti. Ebû Huzeyfe bir süre sonra câriyesi Sümeyye'yi Yâsir'le evlendirmiş ve bu evlilikten Ammâr dünyaya gelmişti.

İslâmiyet'in ilk dönemlerinde dine davet gizlice yürütüldüğünden, müslümanlar kimliklerini açığa vurmamışlardı. Ancak dinin ilân edilmesi emri gelince ilk müslümanlar yeni dine girdiklerini açıkladılar. Sümeyye ve oğlu Ammâr, İslâmiyet'i ka-

bul ettiklerini söyleyen bu kişilerden olup bazı rivayetlere göre ilk yedi müslüman arasında yer almaktadır. Hz. Peygamber dahil olmak üzere bu yedi müslüman Hz. Ebû Bekir, Bilâl-i Habeşi, Habbâb b. Eret, Suheyb b. Sinân, Ammâr ve annesi Sümeyye'dir. Resûl-i Ekrem ile Ebû Bekir dışındakiler kendilerini koruyacak kimseleri bulunmayan köle durumunda olduklarından İslâm'ın ilk dönemlerinde ağır işkenceler gördüler, üzerlerine demir zırh giydirilip güneş altında saatlerce bekletildiler (*Müsned*, I, 404).

Ebû Huzeyfe, Sümeyye'yi yeğeni Ebû Cehil'e verdi ve böylece Sümeyye Ebû Cehil'in kölesi oldu. Yâsir ve Ammâr da Ebû Cehil'in sülâlesinin emri altında bulduğundan hakarete uğruyor ve işkenceye mâruz kalıyorlardı. Bir gün Mekke'deki Ebtah bölgesinde kızgın güneşin altında işkence gördükleri sırada Resûlullah onların yanına gelerek, "Ey Yâsir ailesi, dayanın! Müjdelersun ki yeriniz elbette cennettir" demiş (Hâkim, III, 388), onlar da bu müjdenin sevinciyle zulümlere sabretmişlerdi. Sümeyye yaşlı olmasına rağmen işkenceler karşısında direndi ve müşriklerin isteklerini kabul etmedi. Ebû Cehil fiziksel işkence yanında kendisine hakaret etti. İman etmesinin sebebinin başka şeyler olduğunu söyleyerek namusuna dil uzattı ve sonunda onu edep yerinden mızraklayarak şehid etti. Böylece Sümeyye İslâm tarihinde şehitlik mertebesine erişen ilk kadın müslüman oldu (İbn Ebû Şeybe, VIII, 42). Bu olay İslâmiyet'in 6 veya 7. (616 veya 617) yılında vuku bulmuştur. İslâm tarihinde şehitlik mertebesine ilk defa bir kadının ulaşması önemli bir hadise olarak değerlendirilir. Hz. Peygamber, Sümeyye'nin yiğitliğini unutmamış, Ebû Cehil, Bedir Gazvesi'nde öldürülünce Ammâr b. Yâsir'e, "Allah anneni öldüren hakkından geldi" demiş (İbn Hacer, IV, 335), Ammâr'ın da ileride şehid olacağını haber verirken ona, "Sümeyye'nin oğlu" diye hitap etmiştir (Müslim, "Fiten", 70, 71). Yâsir, Sümeyye'den hemen sonra işkenceyle, oğlu Ammâr da Sıffin Savaşı'nda şehid olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 404; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, VIII, 264-265; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Saîd el-Lahhâm), Beyrut 1414/1994, VIII, 42; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamîd Abdülmeccid es-Selefi), Beyrut, ts. (Dârü İhyâi't-türâsi'l-Arabî), XVIII, 40; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 388; Süheyfî, *er-Ravzû'l-ünûf*, IV, 264; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), VII, 152-153; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 334-335; Ahmed Halîl Cum'a, *Nisâ' min 'aşri'n-nübüvve*, Beyrut 1412/1992, II, 135-141.

AYNUR URALER